

# CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA OBIECTELOR TEXTILE INTR-UN MUZEU DE ETNOGRAFIE

DE  
AURORA STANOE

## I. Obiectivele de urmat în conservarea și restaurarea textilelor

Prin „restaurare și conservare“ înțelegem o serie de activități, prin care se asigură obiectelor de muzeu condiții optime de păstrare, îndepărtarea cauzelor deteriorării acestora și posibilitățile de a le readuce la starea lor inițială. Aceste măsuri preventive li se aplică obiectelor cu scopul prelungirii temporale maxime a existenței lor, considerînd că printr-o „igienă și medicină“ a obiectului momentul „morții“ poate fi într-o anumită măsură îndepărtat. Trebuie să ținem cont în special de faptul că toate obiectele de muzeu sînt scoase din contextul lor funcțional cu un anumit grad de deteriorare, cărora trebuie să le creem o ambianță optimă unde la apariția primelor efecte ale degradării să li se aplice un tratament pentru a li se menține cu orice preț forma și aspectul exterior, de multe ori înlocuind chiar unele părți prin restaurare.<sup>1</sup>

Ambianța optimă o putem asigura obiectelor ținînd cont de regimul clădirii muzeului, adică iluminatul, starea aerului, compoziția lui gazoasă, temperatura, umiditatea și starea de curățenie a obiectelor.

Buna conservare și restaurare presupune din partea lucrătorului de muzeu cunoașterea tehnologiei materialelor din colecția de care răspunde, structura materiei prime și tehnicile de confecționare, precum și modul de păstrare ale acestora înainte de-a intra în colecție.

---

<sup>1</sup> N. Stoia, A. Bîrcă, *Biodeteriorarea în contextul conservării*, în *Revista Muzeelor*, București, 1972, Nr. 4. p. 304; M. V. Farmakovski, *Conservarea și restaurarea colecțiilor de muzeu*, Buc., 1954, p. 83.

**a. Natura materiilor prime și prelucrarea lor în vederea obținerii țesăturilor de casă.**

Producția bogată de lână, cultura plantelor textile și în general condițiile de trai din țara noastră au favorizat dezvoltarea industriei casnice textile.

Toate fazele de prelucrare a fibrelor, de la tunsul oilor și spălătul lînii, de la recoltarea și prelucrarea plantelor textile (uscătul, topitul și melițatul) pînă la torsul și vopsitul acestora, aveau loc în gospodăria țărănească.<sup>2</sup>

Fibrele sînt de natură animală și vegetală. Cele de natură animală — lîna și mătasea — se deosebesc prin structura fizică și compoziția chimică de cele vegetale.

Lîna are fibra compusă dintr-un strat exterior cu aspect solzos, apoi un strat numit „coajă“, care este partea cea mai importantă a fibrei și stratul interior format dintr-un gol de aer. Conține o serie de substanțe albuminoase și un compus azotos, cheratina. Firul de lînă este protejat de o substanță grasă numită „usuc“ care este formată din amestecul glandelor sebacee și sudoripare.

Mătasea se cultivă și în România. Fibra de mătase conține sericină, fibroină, săruri minerale, pigmenți și ceruri.

Fibra celulozică (cea vegetală) conține cca 90% celuloză, apă 6—8%, pectine, lignină, ceruri și grăsimi. Peretele primar este protejat de o peliculă nefriabilă, protectoare din substanțe ceroase și pectine. Peretele secundar este format 95% din celuloză curată. Lumenul este foarte mic, conține părți uscate din resturi protoplasmice fără celuloză.

Fibrele textile au o higroscopicitate mărită încît absorb umezeală de cca 20% din greutatea lor proprie.<sup>3</sup>

Rezistența firelor depinde de răsucirea în timpul torsului, precum și de procesul de transformare și degradare suferit în timpul prelucrării. De exemplu: lîna spălată în apă prea fierbinte și cu sodă (carbonat de calciu) sau săpun prea mult, pierde stratul protector al fibrei, care prin degresare devine friabil. Obiectele confecționate dintr-o astfel de materie primă vor fi mult mai expuse degradării. De asemenea, substanțele ceroase și pectinele din fibrele vegetale se pot elimina prin fierbere cu alcali, iar celuloza se distruge în contact cu soluții acide.

Cunoscînd structura fizică și chimică a fibrelor, restauratorul, printr-o analiză preliminară a fiecărui obiect în parte, va fi în măsură să creeze microclimatul necesar păstrării obiectului precum și să indice tratamentul de curățire. Dar pentru ca să poată efectua restaurarea,

<sup>2</sup> P. Petrescu, P. H. Stahl, *Scoarțe românești*, Buc., Ed. Meridiane, 1966, p. 27.

<sup>3</sup> Sirag N. Casanian, *Covoare manuale*, Buc., Ed. tehnică, 1972, p. 130.

adică procesul de înlocuire a unor porțiuni care lipsesc din piesa respectivă, este necesar să se cunoască bine tehnicile de prelucrare a fibrelor textile.

Torsul firelor și țeserea textilelor apare foarte devreme în istoria meșteșugurilor. În sudul Europei pinza apare încă din epoca de piatră, pe când în nordul Europei țesăturile de lână sînt atestate în epoca de bronz. Mătasea din China are peste 5 000 de ani. Din săpăturile arheologice de la Dinogetia apar fragmente de țesături de cînepă din secolele X—XII.<sup>4</sup>

Pe teritoriul țării noastre bumbacul apare ca și plantă de cultură în secolul al XVIII-lea, dar era folosit și înainte, din import, la țesături mai fine. Împămîntirea lui a avut ca urmare înmulțirea gamei de țesături decorative în interiorul locuinței țărănești.<sup>5</sup>

În Bihor, cultura plantelor textile și oieritul asigură materia primă pentru prelucrarea țesăturilor și alesăturilor.<sup>6</sup>

După ce firele sînt toarse, cel de lână în „păr“ și „canură“, cele de cînepă în „fuior“, „tort“ și „cîlți“, se trece la țesut, care în Bihor se execută în mai multe tehnici: în două ite, în trei ite, în patru ite, și de un timp încoace în mai multe ite. Aceste pinze pot fi recunoscute ușor după ornamentele geometrice — romburi și linii oblice — ce se conturează în timpul țesutului.

Din lână se obține pinză nedubită pentru straițe și obiele și pinză dubită pentru sumane și cioareci. Din fire vegetale se obține pinza numai din cînepă (curată), pinză „învăluită“ (cînepă cu bumbac) și pinza cu chinari.<sup>7</sup>

Ornamentarea cromatică se face prin alesături „în vrîste“, în „degete“, „cu suveica“, „cu spetereaza“, „cu boți“, „tăiate în război“, sau prin cusături ca: „suștărește“, „scăfătură“, „brînelește“, „fufeste“, „strengălitură“, „ciur“, „îngrăditură“, „chicuță“, „căliță luată după ac“, „ochiți“ etc.<sup>8</sup>

Țesăturile de casă sînt grupate pe categorii după funcționalitate. Sub aspectul conservării este foarte importantă categoria din care face parte obiectul.

Țesăturile destinate uzului gospodăresc, cîrpele de șters, strujacele, lipideele, sacii pentru cereale, straițele, vor fi cele mai degradate din cauza folosirii și spălării lor permanente și vor necesita o urmărire mai atentă și un tratament special din partea conservatorului.

<sup>4</sup> H. J. Plenderleith, *The conservation of Antiquities and Workes of Arts*, London, Oxford University N. I. Toronto, 1956. *Probleme de patologie a cărții*, Buc., 1970, p. 283.

<sup>5</sup> G. Stoica, *Interiorul locuinței țărănești*, Buc., Ed. Meridiane, 1973, p. 34.

<sup>6</sup> A. Blaga, N. Dunăre, *Nestemate bihorene*, Buc., Ed. tehnică, 1974, p. 11.

<sup>7</sup> N. Dunăre, *Tehnica textilelor populare românești din valea superioară a Crișului Negru*, în *Contribuții la cunoașterea etnografiei din Țara Crișurilor*, Oradea, 1971, p. 24.

<sup>8</sup> *Ibidem*.

În general, țesăturile ornamentale destinate împodobirii interioarelor, ponevile de pe patul „pe capre” și căpățiile de perne nu ne-au creat probleme deosebite, numai „mășărițele” care se pătează ușor cu grăsimi alimentare, fructe, vin etc., sau „cîrpele prin cui” care în locurile de contact cu cuiul din perete primesc pete de rugină pentru că fierul catalizează trecerea bioxidului de sulf în acid sulfuric.

Piesele de port sărbătorească — cu excepția spăcelor și a cămășilor care se spală rar și rămîn murdare de transpirație — celelalte — poalele, zadiile, șorturile, cojoacele, sumanele, briiele etc. sînt mai bine păstrate, ele fiind ținute în lăzi sau cozlie, pe lavițe sau pe culme. Tot astfel sînt și textilele de casă legate de diferite obiceiuri și tradiții, cum sînt „ponevile pentru mort” din Chereșuș —<sup>9</sup> lucrate din cîneapă cu alesături negre — „felegile de mînă” (cu care se merge la biserică) „ștergările de diavoli” (pentru chemători). Aceste piese sînt scoase din lăzi numai ocazional, deci starea lor de conservare este mai bună.<sup>9</sup>

În cunoștințele restauratorului trebuie să se cuprindă și cîteva noțiuni din arta tinctorială pentru a stabili natura coloranților utilizați la vopsirea firelor din țesătură, pentru a nu aplica greșit unele măsuri de curățire și restaurare a pieselor.

#### **b. Coloranți și detergenți tradiționali și actuali și utilizarea lor în mediul rural**

Se pare că nu există substanțe cu care omul să nu încerce să vopsească firele. Culorile vegetale însă, care sînt capabile să dea soluții fine și care sînt mai la îndemîna omului au mai multe șanse de răspîndire decît culorile minerale.

Despre tehnica tinctorială pentru îmbrăcăminte avem date suficiente încă de la Plinius în „*Historia Naturalis*”, unde scrie de tehnica avansată a egiptenilor pentru vopsirea inului cu mordanți. Herodot, în cartea despre expediția lui Cyrus menționează că popoarele caucaziene striveau frunzele pentru a obține culori din ele cu care desenau figuri de animale pe veșminte. Menționează că aceste culori durau cît țesătura. Informații despre o avansată artă tinctorială avem din India, China, din Peru și Mexic. Orientul este considerat leagănul acestei arte.<sup>10</sup>

În țara noastră T. Pamfile studiază cromatica țesăturilor și dă aproape 300 de rețete privind culorile primare. Cea mai mare parte din aceste vopseli sînt extrase din plante indigene, la care se adaugă cîteva plante și anilinuri vegetale din import, precum și unii coloranți minerali.<sup>11</sup>

<sup>9</sup> O. Lungescu, *Țesăturile populare din bazinul Crișului Alb*, în *Contribuții la cunoașterea etnografiei din Țara Crișurilor*, p. 99.

<sup>10</sup> M. L. Ghindea, *Tehnologia vopsirii și imprimării textilelor*, Buc., Ed. didactică și pedagogică, 1968, p. 9—12.

<sup>11</sup> M. Focșă, *Scoarțe românești*, Buc., 1970, p. 16—18.

Vopsitul, care este o operație premergătoare țesutului, în Bihor se numește „ferbăluit“ — când se vopsește cu cei mai feluriți coloranți vegetali care se fierb în casă de fiecare gospodină — sau „cernit“ — când culorile sînt cernite, gri închis sau negru.

După anul 1930 încep să se infiltreze și în satele Bihorului coloranți industriali pe bază de anilină și „fructînul“ (fucsina), cu ajutorul cărora se obțin diferite tonuri și nuanțe de culoare.<sup>12</sup> ... „Reducerea suprafețelor destinate livezilor precum și defrișarea pădurilor în favoarea agriculturii au creat condiții cu totul nefavorabile culturii plantelor tinctoriale. Apariția pe piață a tot mai multor culori care se prepară mai ușor precum și extinderea boiangeriilor au contribuit la înlocuirea aproape în întregime a coloranților vegetali.<sup>13</sup>

În satele din jurul orașului Dr. Petru Groza, unde s-au efectuat cercetări în primăvara anului 1975 — am mai găsit gospodine, deși în număr mic, care n-au renunțat la folosirea unor coloranți vegetali, pe lângă cei din comerț.

### IN F O R M A T O A R E :

BOTA CAROLINA — 46 de ani — Ghighișeni nr. 17 — ne relatează că țese în război ștergări alese cu „spetereaza“ cu ață de la Sibiu care se găsește în comerț în toate culorile. Acest produs rezistă foarte bine la spălatură în ciubăr.

Ața de Sibiu este vopsită cu coloranți pe bază de alizarină care dă culorii rezistența coloritului vegetal.<sup>14</sup>

CINDEA CATALINA — de 52 de ani — din Ghighișeni nr. 242, vopsește numai la Beiuș.

SERE MARIA — 65 de ani — Ghighișeni nr. 18, cînepa o vopsește la boiangeria din Beiuș. Lîna o vopsește cu „Gallus“ în casă, conform indicațiilor de pe cutie. Vopsitul se face pentru cergile noi, cele vechi se țeseau din lînă în culori naturale, tot așa și straițele și obielele.

GHINDEA PAULINA — de 30 de ani — Ghighișeni nr. 26. vopsește lîna în casă și fixează culoarea cu zeamă de varză acră sau cu urină.

FUCIU MARIA — de 40 de ani — Cusuiș nr. 152, lucrează țoluri în tehnici noi de țesătură, cu urzeală de bumbac vopsită în galben și băteala de lînă în maro. Modelului îi spune „cu biscuiți“ niște romburi lucrate cu „ițele“ (4 ițe). Lîna o vopsește singură și pentru ca să fie mai trainică, folosește plante pentru vopsit. Despică coajă verde de arin (*Alnus glutinosa*), cînd are nevoie, o pune la fiert odată cu apa

<sup>12</sup> N. Dunăre, *op. cit.*, p. 24; M. Bocșe, *Țesături populare românești din Bihor*, Oradea, f.a., p. 5.

<sup>13</sup> T. Pamfile, M. Lupescu, *Cromatica poporului român*, Buc., 1914, p. 21.

<sup>14</sup> Sirag N. Casanian, *op. cit.*, p. 141.

timp de aproximativ o oră. Strecoară zeama obținută în care pune „gălistău“ (acid galic) care se dizolvă. Se repune pe foc să dea în clocot. Se introduce lina udă și se lasă să fiarbă o jumătate de oră mestecind lina tot timpul. Se lasă lina în vopsea pînă se răcește, apoi se limpezește în apă rece.

Din cojile verzi ale nucilor coapte se prepară în același fel vopseaua. Culoarea galbenă o obține din coji de ceapă și se folosește și la vopsitul ouălor.

LUCACIU MARIA — de 52 de ani — Cusuiș nr. 153, folosește același procedeu de vopsire.

MILUTA ILEANA — de 70 de ani, din Sighiștel nr. 59, folosește coaja de arin cu „gălăstău“, dar limpezește firele cu soluție slabă de „piatră acră“ (alaun).

Cojocarul DULCA TEODOR — de 52 de ani — din comuna Rieni nr. 36, ne relatează despre toată gama tehnicii „ferbăluitului“ precum și despre plantele din care prepară vopselele. Vopsește lina pentru brodat cojoacele dar și tăbăcește pielea cu culori vegetale.

Din boabele și florile de soc (*Sambucus nigra*) se prepară culoarea violet de brîndușe. Se culeg boabele după ziua de Sf. Mărie (15 august), se țin două zile la macerat, după care se pun la fiert timp de 40—45 minute. Se strecoară prin strecurătorul de supă și lichidul obținut se fierbe încă odată. La cinci litri de vopsea se adaugă 15 gr acid sulfuric și 30 gr alaun. Se fierbe lina udată în această soluție 25—30 minute, se lasă să se răcească, apoi se clătește în apă rece. Informatorul ne atrage atenția asupra faptului că: „*lina nu se spală înainte de vopsire cu săpun sau detergenți, numai în apă de ploaie încălzită*“.

Frunzele de rug (*Rubus caesius*) și de urzică (*Urtica dioica*) dau culoarea vernil deschis.

Culoarea galbenă se prepară din coajă de arin verde (*Alnus glutinosa*). Cea uscată dă culoarea neagră. Coaja de singer (*Cornus sanguinea*) dă tot culoarea galbenă, dar singerul trebuie să fie tot verde. Coaja de arin uscată dă culoarea neagră.

Nucile de stejar (*Quercus tessiliflora*) care se adună după ce cad singure, pentru că sînt mai bune cînd sînt uscate, dau tot nuanțe cernite.

Buretele — iasca de dud — (*Grifola sulphurea*. Bull. Pil.) se usucă și se taie bucățele mici care se fierb circa 5—6 ore pînă se îngroașă fiertura și aproape se dizolvă buretele. La 15 litri de apă se pune 100—150 gr carbonat de calciu și se strecoară soluția. Dă o culoare maronie. Combinată cu fiertură de burete de nuc (*Phellinus igniarius*. L. ex Fr. Quél.), culoarea vopselei se închide.

Din literatura de specialitate rezultă că pe întinsul Țării Crișurilor s-au utilizat peste 50 de specii de plante tinctoriale din flora spontană.

Prima condiție a „ferbăluitului“ era să dea culorii trăinicie. Textilele de casă și piesele de port necesitau spălări și curățiri repetate dar culorile rezistau la toate aceste operații fără să pălească.

Toate textilele din casă erau ornamentate chiar și cele de uz gospodăresc. Cîrpele de bucătărie, fețele de masă și „lipideele“ au la capete vrste colorate. Sacii de cereale au o dungă verticală colorată, pe mijlocul piesei, care servește ca semn distinctiv al proprietarului. Această dungă se execută prin urzitul firelor. Straițele sînt țesute cu vrste sau carouri colorate. Numai strujacele sînt într-o singură culoare.

Piesele de port, cămășile, izmenele, poalele, șorturile, care se purtau la lucru, erau lipsite de decor, sau cele femeiești aveau numai niște cusături discrete executate în diferite culori. Aceste obiecte de uz permanent necesitau curățiri radicale într-un interval de timp destul de redus.

Țesăturile de cînepă sau chiar cele învăluite cu bumbac, din cauza durității lor nu se spală în mîini. În Bihor aceste rufe se leșiază în ciubăr. Se imersează în apă rece circa 8—10 ore, apoi se „clădesc“ într-un ciubăr care, în partea de jos este prevăzut cu un orificiu. Peste rufe se așează un lipideu gros, din cele mai vechi, peste care se pune un strat de cenușă. Gospodina încălzește apă în cantitate necesară pentru capacitatea ciubărului și o toarnă peste conținutul acestuia. La început temperatura apei este mai scăzută, dar leșia care trece peste rufele din ciubăr și se scurge prin orificiul amintit, este iarăși încălzită și turnată din nou peste rufe. Această operație se repetă pînă cînd leșia devine închisă la culoare. Aceasta înseamnă că s-au dizlocat toate particulele de murdărie de pe rufe. Ciubărul se golește și rufele se duc la fîntînă sau la riu la lăut. Lăutul este procesul de limpezire. Tot acest procedeu se folosește la albitul rufelor. Pînă udă se întinde pe iarbă la soare.

Portul sărbătoresc și textilele care împodobesc interiorul, care au cîmpul ornamental mai amplu, sînt mai pretențioase la curățit. Ele se spală în mîini (fiind țesute majoritatea din fire de bumbac, mai rar pînă învăluită), în apă de ploaie cu săpun de casă fiert în leșie de fag. Se usucă întinse pe gard, întoarse pe dos să nu slăbească soarele culorile lucrăturii.

Săpunul se făcea din resturi de grăsimi alimentare. La circa 1 kg de grăsimi se pune 4—6 litri leșie concentrată de fag și 150—200 gr sare. În jumătate cantitate de leșie fierbinte (2—3 litri) se pune grăsimi și se fierbe la foc lent pînă devine o masă omogenă. Se mestecă mereu, apoi se adaugă leșia rămasă. După un timp se încearcă pe o farfurioară dacă s-a închegat complet și i se adaugă sarea, care are rolul de a separa leșia de săpunul fiert. Mai tirziu apare tehnica preparării săpunurilor cu hidroxid de sodiu dar nici acestea n-au atacat culorile vegetale.

În anii din urmă detergentii apăruiți pe piață și-au făcut loc cu insistență în gospodăriile țărănești. Abandonarea portului popular și adaptarea îmbrăcăminteii după moda vremii, au schimbat radical modul de curățire și spălare a pieselor de îmbrăcăminte și a textilelor de interior,

care și ele au fost înlocuite cu dantele care se întegresc mai ușor în noua formă de organizare a interioarelor.

Țesăturile de cînepă se utilizează încă, ce-i drept foarte rar, în confecționarea pieselor de uz gospodăresc, dar ele se curăță în continuare prin leșiere.

### c. Păstrarea și conservarea țesăturilor în mediul rural

„Dintre toate categoriile de obiecte care constituie interiorul locuinței țărănești, textilele îndeplinesc rolul decorativ cel mai important. Indiferent de materialul din care sînt confecționate, lînă sau bumbac, cînepă sau borangic, prin modul în care se așează pe mobile, pe pereți, pe culme, la grindă, prin compoziția ornamentală și prin cromatică țesăturile definesc stilul decorativ al interiorului dintr-o anumită zonă...”.<sup>15</sup>

În vechile case țărănești țesăturile erau păstrate în odaia de locuit. Mai tîrziu apare „camera curată”, nelocuită și neîncălzită, care a devenit un adevărat muzeu al fiecărei gospodării. Aici se păstrează mobila cea mai frumoasă, dar mai ales țesăturile, zestrea fetelor, care se compune din țesăturile de pat, căpățiile cu alesături așezate în mai multe rînduri suprapuse, lăzile pline cu piese de port, lavițele pe care se înălța împaturite țesăturile de uz gospodăresc. În jurul icoanelor și a blidelor erau puse ștergare, pe culmi alte țesături.<sup>16</sup>

Aceste obiecte se păstrează foarte bine în interioarele caselor țărănești. Geamurile mici nu lasă lumina să pătrundă în cameră în măsura în care să dăuneze textilelor, iar temperatura rămîne constantă aproape în tot cursul anului. Textilele sînt scoase odată în an să se aerisească, într-o zi cu soare. Efectele razelor ultraviolete în acest caz sînt curative împotriva fungilor.<sup>17</sup> Dar dintre toate textilele cele păstrate în lăzile de zestre sînt cel mai bine conservate. Lăzile sînt confecționate din lemn de fag. Scîndurile din care se fac lăzile sînt afumate în prealabil. Acest procedeu asigură uscarea lentă a materialului, precum și o dezinsecție radicală întrucît insectele se sufocă în timpul afumării... „Informatorul Goia Ioan (născut în 1885) din Budureasa afirmă că nici cariile nu atacă așa de repede lăzile dacă scîndurile sînt afumate și nici hainele nu se mucegăiesc...”.<sup>18</sup>

Un rol inhibitor împotriva moliilor îl au — prin mirosul lor pătrunzător — buchetele de busuioc prinse deasupra icoanelor și prin grinzii sau buchetele de levănțică care se pun chiar și în lăzi sau dulapuri. În

<sup>15</sup> G. Stoica, *op. cit.*, p. 32.

<sup>16</sup> P. Petrescu, P. H. Stahl, *op. cit.*, p. 7—8.

<sup>17</sup> N. Stoia, A. Bîrca, *op. cit.*, p. 305.

<sup>18</sup> I. Godea, *Meșteșugul lăzilor de zestre în Țara Crișurilor*, în *Contribuții la cunoașterea etnografiei...*, p. 129.



multe case bihorene am găsit în timpul deplasărilor pe teren, gutui sau mere în sertarele cu haine și în lăzile de zestre, care au tot un rol inhibitor. Marele neajuns al acestui obicei este că, gospodinele uneori uită de aceste fructe, care de la o vreme intră în putrefacție și pătează textilele cu care vin în contact.

#### **d. Stadiul de conservare a țesăturilor de casă intrate în patrimoniul Muzeului Țării Crișurilor**

Preocuparea primordială a lucrătorilor secției de etnografie de la Muzeul Țării Crișurilor a fost:

„1. — Crearea unor condiții optime de conservare care să asigure păstrarea și deci salvarea pentru posteritate a valorilor inestimabile de cultură populară.

2. — Folosirea judicioasă a spațiului care, deși, poate sună neverosimil în acest imens palat, este totuși destul de redus față de bogăția patrimoniului și mai ales față de planurile propuse pentru îmbogățirea lor.

3. — Creerea unor condiții care să asigure o rapidă identificare a piesei de muzeu, pentru ca obiectele de muzeu adunate conservate cu grijă să poată deveni un instrument de lucru în elaborarea lucrărilor științifice...“.

În scopul aplicării în practică a acestor premize s-au amenajat depozitele de port și textile de casă cu mobilier adecvat, în care obiectele se păstrează în condițiile cele mai bune, după principiul păstrării lor în mediul rural în afară de țesăturile de casă care sînt rulate pe suluri mobile. Piese de port sînt așezate orizontal pe rafturi glisante.<sup>19</sup> Obiectele de lînă sînt păstrate separat de cele confecționate din fibre vegetale pentru că lîna elimină sulf care se oxidează și rezultă acidul sulfuric atît de periculos fibrelor de celuloză.

Un mare avantaj în munca noastră de conservare este salubritatea încăperilor destinate depozitelor, orientarea lor nordică, fapt ce scutește obiectele de acțiunea distructivă a luminii naturale și grosimea de aproape un metru a zidurilor care în felul acesta sînt bune termoizolatoare menținînd temperatura între 18—22°C în tot cursul anului. Umiditatea relativă se menține între 50—55%, cu vase de apă atîrnate pe calorifere.<sup>20</sup>

Intrucît toate obiectele din patrimoniul secției au fost curățite și dezinfectate înainte de a le introduce în depozite nu au apărut fungi și alți dăunători biologici. Întîmplarea ne-a mai favorizat o surpriză. Mobilierul din plăci aglomerate lipite cu urelit — un adeziv pe bază de

<sup>19</sup> T. Mózes, *Principii și metode noi în organizarea științifică a colecției de artă populară*, în *Centenar muzeal orădean*, 1972, p. 116.

<sup>20</sup> A. Moldoveanu, *Coroziunea obiectelor metalice și mijloacele de apărare împotriva ei*, în R. M., 1964, p. 157.

ureoformaldehidă — prin procesul de fabricație în cadrul presării plăcilor, întreaga masă lemnoasă și adezivul se ridică la temperatura de 100°C după care adezivul pune în libertate formaldehida. Într-un astfel de mobilier închis mor toate insectele. Durata emanațiilor se poate prelungea câțiva ani. (Informator ing. Cornel Cornea, Fabrica ALFA Oradea). Am mai avut de luptat cu rozătoarele (clădirea fiind construită în 1770) de care printr-o acțiune radicală de deratizare, am scăpat.

## II. Obiectivul conservării și restaurării textilelor la Muzeul Țării Crișurilor.

„...Materialul intră în colecțiile muzeelor prin achiziții, donații sau transfer. În majoritatea cazurilor achizițiile se fac pe baza unor selecții în ce privește starea fizică a materialului. În cazul în care piesa prezintă un unicat se achiziționează chiar dacă este mai deteriorată și din punct de vedere al conservării nu corespunde cerințelor muzeale...”.<sup>21</sup>

Primul parametru în activitatea de conservare și restaurare este prelungirea cât se poate mai mult a vieții obiectelor. Dar pentru ca să putem interveni corect și în timp optim vom proceda precum vom arăta în cele ce urmează.

### a. Studiarea stării fizice a obiectelor

De examinarea preliminară a obiectelor depinde întotdeauna stabilirea metodelor ce trebuie urmate în curățire și restaurare. Întrucât în muzeul nostru laboratorul nu este dotat cu aparate necesare și nici nu are personal calificat ne-am bazat în muncă pe unele observații acumulate în activitatea din cadrul secției de etnografie. Abia mai târziu am reușit să ne inițiem în câteva noțiuni elementare de chimie și să ne familiarizăm cu folosirea microscopului stereotipic.

La țesăturile de casă și port popular deosebit de ușurință natura fibrelor (de cinepă, in, bumbac, mătase, lână), fără aparate. În cazul fibrelor vegetale un aspect deosebit de important din punct de vedere al conservării este să stabilim dacă materialul a fost leșiat sau nu. Textilele care nu au fost leșiate mai păstrează pe fibre stratul protector de ceară și pectine, fapt care le dă o rezistență mai mare și o putere de apărare față de atacurile fungifere. Textilele leșiate rămân cu stratul de celuloză eliberat de stratul protector. Atacul bacterian al celulozei ne este bine cunoscut.

<sup>21</sup> M. Pauncev, S. Stanciu, H. Formagiu, *Problemele creșterii colecțiilor la Muzeul de artă populară al R.S.R.*, în *Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de etnografie și artă populară*, Buc. 1964.

Recunoaștem cu ușurință textilele cu stratul cuticular. Introducându-le în apă, absorbția este mult mai lentă ca și la celelalte. La pipăit, țesătura este mai dură și pare puțin ceroasă. În cazul țesăturilor de lână ar fi important de știut gradul de deteriorare care s-a produs în timpul prelucrării materiei prime, când usucul poate fi îndepărtat, fără de care fibra devine friabilă și sensibilă la atacul microorganismelor. Noi nu știm să stabilim această stare a obiectelor.

Odată cu mobilierul de depozite a intrat în inventarul secției și o masă de copiat de care ne servim pentru a stabili gradul de deteriorare a firelor țesăturilor. În acest caz ne folosim și de o lupă frontală (foto 1).

Pretențiile unei analize chimice depășesc cunoștințele noastre, din acest motiv la Muzeul Țării Crișurilor nu se fac. Nu putem determina natura coloranților chimici, dar efectuăm proba rezistenței lor la apă, fără de care nu intervenim în nici un fel asupra obiectului. Culoarele care cedează le fixăm cu soluție slabă de acid acetic în cazul țesăturilor de lână, iar în cazul fibrelor vegetale cu soluție de clorură de sodiu.<sup>22</sup>

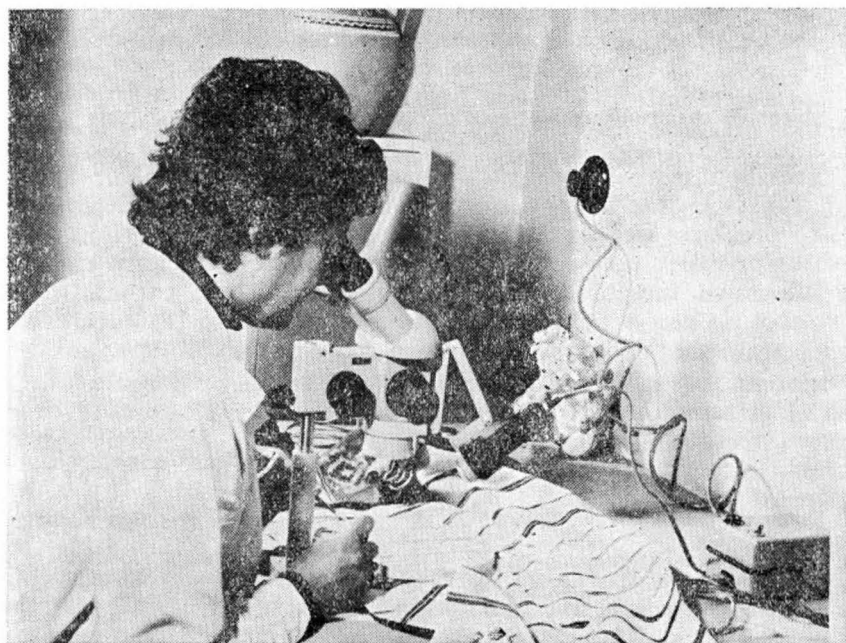


Fig. 1. Analiza preliminară a firelor țesăturii la microscopul stereotipic.

<sup>22</sup> M. Mihalcu, *Conservarea obiectelor de artă și a monumentelor istorice*, Buc. Ed. științifică, 1970, p. 167.

#### **b. Stabilirea categoriilor de microorganisme întâlnite la obiecte și a petelor de pe țesături**

În primăvara anului 1971, după ce obiectele muzeului au fost mutate în clădirea palatului baroc, s-a produs o invazie de molii a speciei *Tinea pellionella*. Hrana lor preferată este cheratina din lână. Infecția s-a extins dintr-un singur exemplar de cojoc, care a avut ouăle acestei insecte. Căldura uscată din interiorul depozitului (un depozit provizoriu) a favorizat dezvoltarea în bune condiții a acestor insecte. S-a făcut o deparazitare radicală în urma curățirii mecanice a fiecărui obiect în parte.

Cîteva exemplare din colecția țesăturilor de uz gospodăresc au intrat în colecția muzeului cu pete de mucegai. Aceste pete se recunosc ușor pe țesături fără aparataj special. Nu le putem determina specia însă nici n-am insistat să le cunoaștem întrucît ele n-au apărut în depozitele noastre. Nu întîmpinăm greutăți nici în recunoașterea petelor de grăsimi, care în contact cu apa nu se umezesc. Am mai avut obiecte pătate de sudoare, nisip, noroi, produși de metabolism, bălegar, ceruri, fructe, etc. Cele mai dificile sînt petele galbene învechite, a căror natură nu o putem stabili în condițiile noastre nici cu ajutorul microscopului.

#### **c. Starea de carantină a obiectelor**

Obiectele intrate în muzeu sînt scoase din contextul lor funcțional și sînt transpuse într-un nou mediu ambiant. În vederea depozitării ele trebuie pregătite și adaptate la noua situație. Pentru asta am înființat, „depozitul primar“, unde obiectele sînt adăpostite în primul rînd în vederea întocmirii tuturor formelor administrative prin care intră în inventar, apoi de aici vor lua calea spre laboratorul de restaurare unde li se aplică tratamentele prin care se încearcă a le da trăinicie.

Niciodată nu intră un obiect direct din teren în depozit. Carantina pentru el este obligatorie pentru a asigura sănătatea celorlalte care sînt întrucîtva în siguranță.

#### **d. Etapele conservării**

Toate textilele trec printr-o riguroasă curățire mecanică, chiar și acelea care urmează să fie spălate. Prin asta se urmărește eliminarea prafului și a acelor impurități care se dizlocă ușor de pe textură.

În vederea efectuării acestui mod de curățire avem asigurate perii de diferite duriități și două aspiratoare de praf, unul se întrebuintează pentru aspirat, iar celălalt se păstrează curat pentru curent de aer sau pulverizarea diferitelor soluții.

Textilele din colecția noastră nu depășesc vîrsta de 50—60 de ani, rar ajung pînă la 80—100 de ani (cîteva sumane) și puține sînt piesele degradate în așa măsură ca să ne creeze probleme deosebite. Totuși manipularea lor în timpul lucrului se face cu multă atenție.

**Spălarea:** pentru spălarea textilelor folosim detergentul Romopal OF 10, produs al fabricii AZUR din Timișoara. Am preparat soluții apoase din acest produs făcîndu-li-se analizele pH-ului, dar numai din anul 1972. Pînă atunci țesăturile au fost spălate cu soluție de 10% conform indicațiilor fabricii. Analiza pH-ului a dat următoarele rezultate:

— soluția de	0,5%	— pH 6
— „	1,0%	— pH 6,5
— „	1,5%	— pH 7
— „	2,0%	— pH 7,5
— „	4,0%	— pH 8
— „	10%	— pH 9

În consecință soluția de 10% folosită pînă în 1972 avea o alcalinitate mai crescută decît cea optimă de pH 8—8,85.<sup>23</sup> Țesăturile din fibre vegetale le spălăm cu soluție de 3% sau 4% după care sînt limpezite în apă curată. Pentru spălarea materialelor din lînă am folosit soluție de 0,5% și apoi s-au limpezit în soluție de acid acetic 3%. Abia cîteva obiecte au necesitat spălări apoase. Nu imersăm materialele înainte de spălare. Nu se apretează materialul care intră în depozite pentru a evita prezența amidonului. Spălarea se face în apă multă, în bazine special construite din faianță. Uscatul se face cu ajutorul aparatului de centrifugă apoi obiectul este întins pe o masă acoperită cu vinilină.<sup>24</sup>

### Curățirea chimică:

Petele de grăsimi, de obicei sînt foarte vechi pe obiectele care intră în muzeu. Pe masa de lucru, pe o placă de sticlă așezăm un strat de sugativă peste care se întinde obiectul pătat. Cu un amestec de patru părți benzină, o parte eter și două părți terebentină (în greutate) se tamponează în repetate rînduri pata schimbînd mereu sugativa. Se procedează astfel pînă pata dispăre.<sup>25</sup> În dizolvarea petelor de grăsimi mai folosim toluen sau neofalină însă petele de grăsimi alimentare cedează mai ușor la acțiunea toluenului.

Petele de transpirație se înlătură cu un amestec de acetonă cu amoniac. Dacă nu sînt prea pronunțate și o soluție de borax face aceleași servicii.<sup>26</sup>

<sup>23</sup> A. Moldoveanu, *op. cit.*, p. 157.

<sup>24</sup> H. J. Plenderleith, *op. cit.*, p. 285; M. Mihalcu, *Considerații asupra curățirii obiectelor textile din colecțiile muzeale*, în R. M., Buc., 1968, Nr. 6.

<sup>25</sup> I. T. Predescu, *300 de rețete pentru scoaterea petelor*, Buc., Ed. Ceres.

<sup>26</sup> *Ibidem*, p. 108.

Petele de mucegai se scot cu soluție diluată de amoniac — de pe fibrele vegetale. Pe țesături de lână nu am întâlnit pete de mucegai în practica noastră.

Fructele au pătat cele mai multe piese din colecția noastră, și cum aceste pete sînt toate vechi am recurs la următoarele procedee: cu soluție de permanganat de potasiu 10% se tamponează locul pătat peste care se picură 1—2 picături de acid clorhidric diluat. Se spală repede ca țesătura să nu se ardă și se neutralizează cu bicarbonat de sodiu.<sup>27</sup> Pe multe din obiectele de port au rămas pete vechi de sînge pe care n-am reușit să le îndepărtăm. Au rămas pe țesături pete pe care nu le-am putut determina.

**Gazarea:** obiectele de lână care intră în muzeu, toate sînt trecute printr-o dezinsecție meticuloasă. După curățirea mecanică care li se aplică sînt pulverizate cu următoarea soluție:

- 5 părți camfor
- 5 părți naftalină
- 10 părți paradiclorbenzol
- 3 părți hexacloretan
- 45 părți benzină (neofalină)
- 32 părți tricloretilen
- 5 părți acid citric
- 5 părți acid salicilic.<sup>28</sup>

Pieseile sînt introduse în saci de polietilenă timp de 48 ore. Rezultatul este surprinzător. Pînă și ouăle insectelor sînt distruse.

#### e. Etapele și tehnicile restaurării

Intrucît piesele care necesită restaurare au fost supuse unor analize preliminare, cunoaștem natura materiei prime a obiectului, dimensiunea porțiunii care trebuie înlocuită, tehnica de lucru (ne referim la țesătură sau broderie) și cromatica.

Cunoscînd toate aceste detalii nu ne rămîne decît să procurăm materialul necesar lucrului. În multe cazuri muzeografii în timpul achizițiilor efectuate pe teren primesc de la gospodine resturi din materia primă din care s-au confecționat piesele cumpărate, care au rămas uitate prin lăzi. Aceste materiale ne vin în ajutor. După unii autori însă nu este indicat să se facă restaurarea cu materiale identice ci cu un material străin ca să se deosebească de original. Pînă la elucidarea definitivă a a acestei probleme, noi am restaurat obiectele înlocuind exact lipsurile, dar am avut grijă ca toată lucrarea să fie reversibilă. (foto 2—3).

<sup>27</sup> *Ibidem*, p. 68.

<sup>28</sup> Inzelt István, *Vegyí receptek*, Budapest, 1958, p. 632.

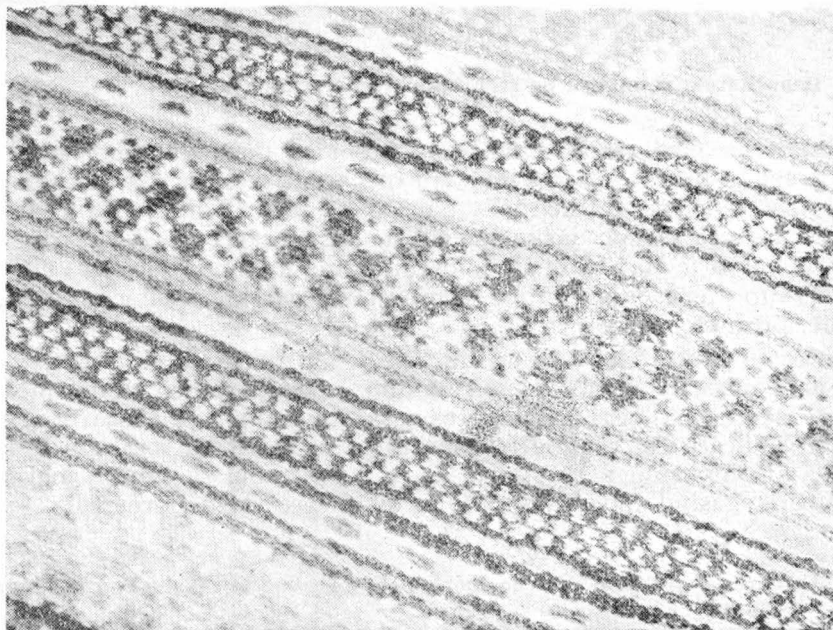


Fig. 2. Porțiunea restaurată a unei țesături  
(fața lucrării).

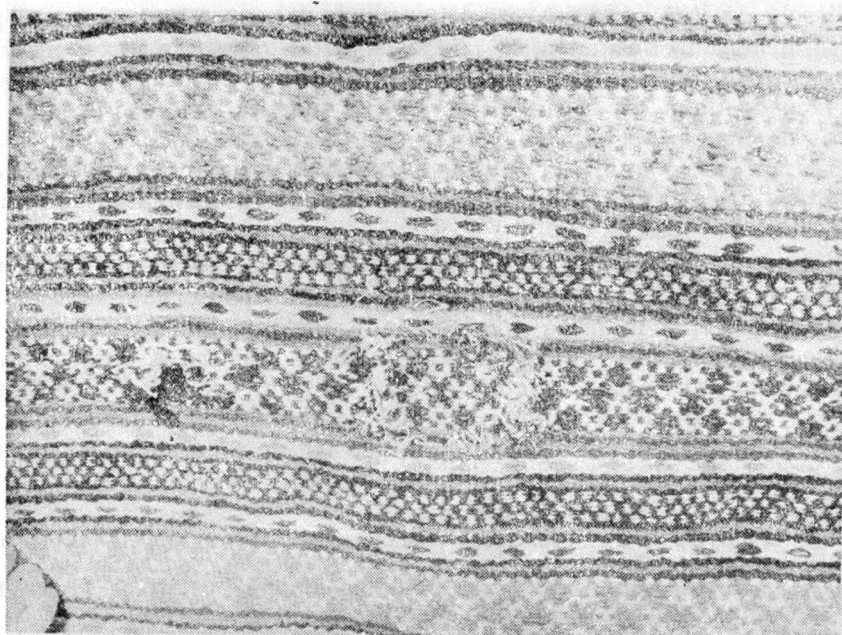


Fig. 3. Porțiunea restaurată a unei țesături  
(dosul lucrării).

#### f. Depozitarea în condiții de securitate și microclimat adecvat

Studierea mediului ambiant în care sînt depozitate obiectele muzeale prezintă un interes tot mai viu în cadrul lucrătorilor muzeelor. Nu trebuie să ne surprindă acest fapt deoarece factorii microclimatului sînt principala cauză a degradărilor obiectelor de muzeu.

Principalii factori ai microclimatului sînt: lumina, temperatura, umiditatea, atmosfera care conține compuși sulfonați, amoniac, cenușă, funingine, praf, etc.<sup>29</sup>

În cazul depozitelor noastre de textile, am reușit să eliminăm — prin forța împrejurărilor — problema luminii, a temperaturii și cu mici ajutoare (vase cu apă) și a umezelii, care la ora actuală se încadrează în parametrii indicați. Ne rămîne în continuare o problemă serioasă de rezolvat, cea a compușilor aerului față de care va trebui să fim cu mai multă preocupare, găsind modalități ieftine și eficace de a o remedia.

#### g. Urmărirea modului de comportament a obiectelor după conservare și restaurare

Toate obiectele intrate în depozite sînt controlate periodic, sistematic, pe sertare.

Piese de lînă erau aerisite trimestrial, dar s-a văzut că acest procedeu aplicat timp de mai mulți ani este forțat, obiectele încep să se resimtă de prea multă manipulare. În consecință s-a hotărît ca aerisirea să se facă de două ori în an, primăvara și toamna. Acest procedeu este deosebit de necesar pentru că, deși piesele sînt tratate cu soluții, insectele și fungii devin imuni la acțiunea acestora (asta fiind o caracteristică a vitalității paraziților). Prin aerisire se împiedică instalarea liniștită a dăunătorilor pe obiecte.

Nu trebuie să scape atenției noastre nici obiectele din fibre celulozice. Ele sînt expuse atacurilor bacteriene, care neobservate la timp pot duce la distrugerea în masă a colecției. În cea mai mare măsură urmărim obiectele care s-au curățit pe cale chimică, pentru a observa eventualele efecte întirziate ale chimicalelor asupra acestora. Eventualele observații vor forma un indiciu dacă s-a procedat bine sau nu în modul de aplicare a tratamentului. În practica noastră de pînă acum nu am avut surprize nedorite.

<sup>29</sup> A. Moldoveanu, *Controlul efectelor dăunătoare ale luminii asupra obiectelor muzeale*, în R. M., Buc. 1964, p. 82—83, Nr. 1; A. Moldoveanu, *Expunere și conservare, compatibilitate și incompatibilitate*, în R. M., Buc. 1965, număr special, p. 497.



## CONCLUZII:

În consecință, cu cât o colecție este mai mare cu atât problemele conservării și restaurării sînt mai numeroase. Pentru asta pregătirea de specialitate trebuie să țină pas cu noutățile ce apar pe plan mondial.

Cunoașterea unor date din teren este indispensabilă conservării și restaurării textilelor, adică, cunoașterea tuturor fazelor de lucru a obiectului și a specificului zonei din care face parte.

Este foarte important să se știe cît mai multe despre coloranții tradiționali extrași din plante și despre cei chimici și modul de colorare specific în gospodării, boiangerii și fabrici.

Să fie cunoscuți toți factorii de microclimat în mediul rural și mijloacele empirice de conservare, precum și dăunătorii care pot să apără în sat sau la muzeu și combaterea lor într-un caz sau altul.

Obligativitatea carantinei obiectelor este de o importanță covârșitoare pentru păstrarea în bune condiții a colecției.

La Muzeul Țării Crișurilor fondul de obiecte fiind mare, activitatea este continuă și sistematică. Conservarea textilelor este asigurată în limitele posibilităților.

Pentru formarea cadrelor de conservatori și restauratori, cursurile de perfecționare au un rol important. Prin ele se vor stabili și în continuare metodele de muncă cele mai indicate.